

EU i Turkiet

Om de turkiska islamisternas inställning till EU

Abstract

Denna uppsats behandlar Turkiets utrikespolitiska förändring under landets senaste tioårsperiod då islamister och sekularister skiftat inställning i frågan om EU-medlemskap. Tidigare var islamisterna starkt motsatta till tanken på att gå med i EU medan de sekulära så kallade kemalisterna företrädde landets aspirationer att gå med i unionen. Vår studie gör anspråk på att förklara när, varför och hur islamisternas skifte gått till genom att undersöka de islamistiska partierna.

För att koppla undersökningen till relevant statsvetenskaplig forskning har vi använt oss av och prövat Jakob Gustavssons modell över utrikespolitisk förändring.

Med utgångspunkt i modellen finner vi att anledningen till förändringen i EU-frågan beror på en kombination av:

- strukturella internationella förändringar:

- EUs utvidgning
- EU – ej längre en ”kristen klubb” med kristdemokratiskt styre

- strukturella nationella förändringar:

- Europeisering av Turkiet
- Förlorat inflytande av kemalismen
- Ändrade inställningar hos ledande turkiska politiker

- en isolerad händelse:

- ”Minimilitärkuppen” 1997

Dessa händelser inträffade alla under en relativt koncentrerad tidsrymd.

Nyckelord: Turkiet, Utrikespolitisk förändring, Islamism, Europeisering, EU, Demokrati

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Problemställning.....	1
1.2	Syfte.....	2
1.3	Teori.....	2
1.3.1	Utrikespolitik	2
1.3.2	Utrikespolitisk förändring.....	3
1.3.3	Europeisering och politiska partier.....	4
1.4	Metod.....	5
1.4.1	Teoretisk diskussion	6
1.4.2	Gustavssonmodellen.....	6
1.4.3	Disposition.....	8
1.5	Material.....	8
2	Bakgrund	10
2.1	Islamist eller muslim?.....	10
2.2	Turkiska islamisters anti-europeiska rötter.....	11
2.3	Politisk bakgrund.....	12
2.3.1	Turkiet och Kemal Atatürk.....	12
2.3.2	Den 28 februari, 1997.....	13
2.3.3	De muslimska partierna i kronologisk ordning; Refah, Fazilet och AKP	14
2.4	Turkisk politik idag	15
2.4.1	Demokrati, rättigheter och frihet i Turkiet idag.	16
2.4.2	Säkerhetsrådet och dess roll i det politiska livet.....	17
2.4.3	Partipolitik och religion i Turkiet efter 2001	18
2.5	Konklusion.....	19
3	Förklaringsfaktorer	21
3.1	Förändring i de strukturella förhållandena	21
3.1.1	Internationella strukturella förändringar.....	21
3.1.2	Nationella strukturella förändringar	22
3.2	Strategiskt politiskt ledarskap.....	23
3.2.1	Recip Tayyip Erdogan och Necmettin Erbakan	23
3.3	Februari 28-processen, en kris och ett startskott	24

4	Resultat och diskussion.....	26
4.1	Gustavssonmodellen i praktiken.....	26
4.2	Resultat	27
4.3	Diskussion	28
5	Referenser	29

1 Introduktion

I Turkiet har det islamistiska gensvaret på kemalismen traditionellt varit ett ifrågasättande av och ett avståndstagande från västcivilisationen och den sekulära nationalistidentiteten till förmån för en islamisk identitet och civilisation. Islamism har varit ett projekt som försökt hantera de utmaningar som uppstått ur västlig modernitet och dess turkiska version kemalismen. Som en konsekvens av den islamistiska kritiken av kemalistreformerna har islamister i Turkiet (politiska partier, intellektuella, religiösa sällskap osv.) traditionellt motsagt sig Turkiets integration med Europa. Den islamistiska inställningen till EU genomgick emellertid en genomgripande förändring i slutet på 1990-talet då det folkliga stödet för Turkiets EU-medlemskap blev alltmer uppenbart (Duran i Ugur och Canefe 2004). I det senaste nationella valet i Turkiet 2002, hördes röster om att AKP's framgång skulle komma att tvinga Turkiet att "säga hejdå till EU" (*Le Monde* 2002-11-02). Man trodde helt enkelt inte att AKP menade allvar med sina pro-EU utsägelser och sin vilja att omfamna EU och ett fullt ut demokratiskt styrelsesätt. Anledningen till detta låg till stor del i det faktum att islamister, AKP's ledning inkluderad, tidigare varit starkt anti-europeiska (Fokas i gur och Canefe 2004). AKP har visat sig hålla fast vid sin ståndpunkt och vidtagit fortsatta åtgärder för ett framtida turkiskt medlemskap i EU. Vad var det då som gjorde att ledande islamister omvärderade EU-medlemskapet? Vår förförståelse säger oss att efter militärkuppen den 28 februari 1997 (som närmare kommer att beskrivas längre fram) har en attitydförändring ägt rum bland islamistiska skribenter och intellektuella i riktning mot EU och demokrati som har format den nuvarande politiken och Turkiets möjlighet till integration med Europa. Frågan varför inställningen har ändrats kan sägas gälla för islamister över lag, såväl partimedlemmar och religiösa sällskap som intellektuella, men vi kommer att fokusera på att analysera det ledande partiet AKP och dess företrädare Fazilet.

1.1 Problemställning

Vi utgår i denna uppsats ifrån det skifte som islamister gjorde i sin inställning till EU efter 28 februari, 1997 och avser analysera varför Turkiets ledande islamister genom det muslimska partiet Fazilet (senare AKP), förändrade sin utrikespolitik och antog en positiv inställning till EU. Genom att göra en kvalitativ textanalys av material från forskare som uttalat sig inom detta problemområde vill vi med hjälp av relevant teoretisk förankring analysera olika anledningar till förändringen.

1.2 Syfte

Att ha förankring till den samhällsvetenskapliga debatten är av intresse och högst relevant att motivera (Esaiasson m.fl. 2004). Debatten Turkiet - EU pågår idag som aldrig förr och rösterna är många och höga både för och emot. Ett av de huvudsakliga skälen till européernas skepsis gentemot Turkiet som medlemsland är att landet är muslimskt. Även om EU har religionsfrihet som grundläggande frihet anses det religiösa arvet ofta vara det största problemet i sammanhanget (*Economist*, 040918). Med detta i åtanke anser vi det vara av samhällsvetenskapligt intresse att ur vår synvinkel närmare analysera relationen mellan islam och EU på ett turkislamistiskt plan.

Det parti vi i huvudsak undersöker, islamistiska ”Rättvise och utvecklingspartiet” (förkortat AKP), är det största partiet i landet och dess ledare Recep Tayyip Erdogan är regeringschef. Detta bidrar till att vi tycker vi att uppgiften är både intressant och tänkvärd. Dessutom ter det sig oundvikligt att inte likställa AKPs inställning med alla turkiska islamisters inställning till EU då man läser litteraturen i ämnet. Vi tror inte att AKP på ett fullständigt sätt företräder alla islamisters preferenser, varken i EU-frågan eller i någon annan, med partiet är de facto det enda parti i Turkiet med fast förankring i muslimska ideal och det enda partiet vars program överhuvudtaget utgår från muslimska värderingar, en väl så intressant omständighet i det på ytan annars så sekulariserade Turkiet.

Vår studie är en i första hand teorikonsumerande studie, det är däremot möjligt att vi finner ett samband som vi antar kan appliceras även i andra samband när vi nått slutet på arbetet. Vi har helt enkelt inte någon uttalad ambition att vara teoriprovande och inte heller någon egentlig ambition att vara teoriutvecklande, men hoppas att kunna komma fram till ett svar på vår frågeställning som ändå kommer att kunna användas av andra för vidare forskning på området.

1.3 Teori

1.3.1 Utrikespolitik

Utrikespolitik har teoretiskt sett guidats av olika synsätt. Inflytelserikt var under 50-talet ”beslutsfattande approachen”. Här var utrikespolitik inte påverkad av objektiva krafter utan ett resultat av beslutsfattarnas subjektiva uppfattning av situationen med Snyder, Bruck och Sapin som förespråkare (Gustavsson, 1998).

James Rosenau har historiskt haft stort inflytande över det utrikespolitiska studiet. Med sin så kallade ”utrikespolitiska pre-theory” har han fått motta beröm

såväl som på senare år stark kritik. "Pre-theoryn" utgjordes av 5 kategorier av oberoende förklarande variabler, var och en av olika vikt beroende på nationens storlek, styrelseskick och utvecklingsgrad. Den utvecklades till en mycket generell teori och ett forskningsprogram – Comparative Foreign Policy (CFP) där man genom kvantitativa forskningsmetoder sökte generella mönster i utrikespolitiken. Kanske är det till stor del för att Rosenaus teori vann mycket inflytande genom CFP som den kritiserats så högljutt (ibid.).

Idag håller man sig i allmänhet längre ifrån generella teorier och tenderar forskarna snarare att fokusera på en enskild typ av förklaringsfaktorer och undersöka hur denna påverkat utkomsten i enlighet med så kallade *middle-range*-teorier. Analysen placeras då på en särskild nivå, t.ex. individ eller systemnivå. Det har blivit alltmer sällsynt med studier som söker lägga ihop olika förklaringsfaktorer för att förklara utrikespolitisk hållning vilket i sin tur kan leda uppmärksamheten från själva målet att finna hela förklaringar till utrikespolitik (Gustavsson 1998).

1.3.2 Utrikespolitisk förändring

Vi vill, medan vi närmar oss problemets teoretiska kärna, definiera den beroende variabeln, utrikespolitisk förändring. Vi refererar till Cohen och Harris (1975: 3831) definition av "utrikes politik" (foreign policy) som ett set av mål, direktiv eller intentioner, formulerade av personer på officiella, beslutsfattande poster, riktade mot någon typ av aktör utanför den suveräna staten, med avsikt att påverka målet på det sätt som önskats av personerna som formulerat politiken. "Förändring" definieras som ett nytt agerande i en given typ av situation eller ett givet agerande i en situation tidigare associerad med ett annat agerande av Goldmann (1988:10). Den typ av utrikespolitiska förändring vi studerar har sin grund i skillnaden mellan Refahs och AKP's partistrategi men den speglar även en förändrad *inställning* från en islamistisk del av befolkningen.

Avsaknaden av generella teorier inom området utrikespolitik vittnar om att det inte heller regnar teorier över ämnet utrikespolitisk förändring. Robert Gilpin (1981) förklarar denna brist på general theories inom utrikespolitisk förändring på att området inte ägnats någon större forskning fram till 80-talet. Detta berodde enligt Gilpin på att ämnet var relativt ungt och inte hade den empiri som krävdes för att bygga vetenskaplig forskning på. Gilpin menar vidare att den behaviorialism som dominerat inom forskningen på 1970-talet motsatte sig sökandet efter en general theory. Slutligen tar Gilpin upp det dåvarande bipolära världssystemet som en slags bromskloss för forskning gällande utrikespolitisk förändring.

Men även om de teoretiska bidragen varit relativt få inom det akademiska området för utrikespolitisk förändring så har analysmodeller på senare år utarbetats. Gustavsson definierar tre olika modeller vilka han refererar till som 'checklist models', 'structural constraints models' och 'cyclical models' (Gustavsson 1998: 18). Checklistmodeller bygger på tre analytiska steg. Först

identifieras några potentiellt viktiga bakgrundsfaktorer, i andra steget analyseras kognitiva faktorer (t.ex. uppmärksamhet, föreställningar, minnesprocesser och tankemönster) och faktorer som hör beslutsfattandeprocessen till. I det tredje steget sammanlänkas dessa till att resultera i någon typ av utrikespolitisk förändring. Denna modell riskerar att vara lite ofokuserad och svår att följa. Gustavsson menar även att individens status i analysen är oklar. Structural constraints-modeller fokuserar starkare på mellansteget, att identifiera faktorer som kan stabilisera den existerande politiken och förhindra påtryckningar om förändring att förverkligas i praktiken. Denna typ av modell passar inte vårt fall särskilt bra eftersom beslutsprocessen och institutioner är av fragmenterad karaktär.

Cyclical-modeller har ett mer dynamiskt inslag då de studerar ett fenomen över längre tid för att finna upprepade mönster i processerna som leder till utrikespolitisk förändring (Gustavsson 1998). Fallet vi studerar är inte av den karaktären att denna typ av modeller vore lämpliga att använda. Cyclical-modeller har heller inte applicerats på verkligheten i någon nämnvärd utsträckning vilket kan tänkas tala för sig själv. Det finns i vår mening en ganska stor risk för överförenkling av historisk data. Gustavsson själv använder en egen modell som är baserad på en trestegsproceduren vilken vi till stor del kommer att förlita oss till.

1.3.3 Europeisering och politiska partier

Vi anser att vi närmar oss kärnan av problemet då vi ytterligare preciserar den beroende variabeln i fallet vi studerar. Från utrikespolitik, utrikespolitisk förändring, international orientation change till *européisering*. Europeisering är en term som kommit att användas mer och mer i litteraturen kring EU-policy. I sin bredaste mening refererar den till gensvar från aktörer, såväl institutionella som andra, gentemot effekterna av europeisk integration. Den mer precisa innebörden är omtvistad men en gemensam nämnare är identifikationen av ett statligt-överstatligt samband vad gäller auktoritativa politiska beslut (Ladrech 2001).

Vi har tagit fasta på Robert Ladrech's (2001) definition av europeisering. Europeisering kan sägas beskriva en transformationsprocess. Ladrech preciserar:

"an incremental process re-orienting the direction and shape of politics to the degree that EC political and economic dynamics become part of the organizational logic [organisationers anpassning till en förändrad omgivning] of national politics and policy-making"

(Ladrech 2001:3)

Han tar vidare hjälp av Claudio Radaelli då han hävdar att europeisering refererar till en uppsättning processer genom vilka EU's politiska, sociala och ekonomiska dynamiker blir en del av den nationella diskursen, identiteter, politiska strukturer och officiell policy (ibis.). Europeisk integration influerar nationella partiers arenor och europeisering av partier är ständigt en beroende

variabel. Vi vill finna bevis för denna anpassning av partier till en förändrad miljö. Partiernas gensvar på den miljö där de fungerar kan spåras i förändringar som ger nya och ibland innovativa relationer, politiska ställningstaganden och strukturer (Ladrech 2001).

Vad Ladrech delvis bidrar med i *“Europeanisation and Political Parties: Towards a Framework for Analysis”* (2001) är en analysram för en studie av beskrivande karaktär som kan användas för att undersöka och påvisa politiska partiers förändringar som ett resultat av anpassning till EU, *europisering*. Han visar på fem områden för undersökning:

- innehåll i politiskt program
- organisation
- partikonkurrensmönster
- relationer mellan parti och regering
- relationer utanför det nationella partisystemet.

För att tydliggöra islamisternas utrikespolitiska skifte kommer vi till viss del att använda oss av Ladrechs analysram. Denna ger en bra operationalisering av begreppet europisering vilket vår förståelse säger oss att islamisterna genomgått.

1.4 Metod

Att placera sig utanför en företeelse och söka förklara genom upptäckter av regelbundenhet och möjlighet till generalisering är ett sätt att försöka bedriva statsvetenskapliga studier under naturvetenskapens lagar. Vår studie är av förklarande karaktär men vi har intagit en mer hermeneutisk hållning. Med ambitionen att nå förståelse söker vi mening, motiv och anledningar i ett specifikt fall. Att finna regelbundenhet och att utveckla teorier ser vi dock som en möjlighet och nödvändighet även inom statsvetenskapen och flera fallstudier kan tillsammans ge en grund för att påvisa regelbundenheter som är svårare att identifiera i ett enskilt fall. Därför är det viktigt att studien är upplagd på ett sådant sätt att den ger utrymme för vidare användning i exempelvis jämförande studier. Detta förutsätter att fallstudien uppfyller grundkraven att vara fokuserad och strukturerad. Fokuserad i den mening att den är tydligt orienterad mot en avgränsad del av ett problem. Strukturerad på så sätt att den använder existerande teori och att materialet bearbetas utifrån frågeställningar. (George, 1979:62,). Vår studie är gjord för att leva upp till dessa krav.

Fallstudien kan vara legitim och fördelaktig ur flera aspekter. Den tillåter en analytisk öppenhet genom att studien i allmänhet går djupare in i det empiriska

materialet och avgörande variabler kan upptäckas sent i arbetet och påverka teorianvändandet/bildningen. I en flerfallsstudie däremot är författaren tvungen att ta ställning till relevanta förklaringsmodeller i ett mycket tidigare stadium. (Gustavsson 1998:7) Analytikern får även en bättre förståelse för sammanhanget under vilket studiefenomenet ägt rum. Detta kan i större utsträckning förhindra överförenklade generaliseringar vilket vi anser vara eftersträvansvärt (Jfr. Gustavsson 1998:7). Arbetet är induktivt, vilket innebär att utgångspunkten för studien är empirin. När man arbetar induktivt är en fallstudie att föredra (Esaiasson mfl. 2004, s.122f.).

1.4.1 Teoretisk diskussion

Vad gäller det teoretiska syftet går denna studie in under kategorin ”disciplined-configurative”, med den närmare förklaringen återfunnen i Ecksteins identifiering av fem olika typer av fallstudier. ’Disciplined-configurative’ är den typ av studie som inte avser att bidra till teorin utan att använda befintlig teori för att förklara fallet. (Gustavsson, 1998). Studien kan även vid sin högsta ambitionsnivå även ha inslag av en ’heuristic case study’ dvs. syftet är att applicera fallet på nya teoretiska idéer vilket kan ge indikationer om dess användbarhet. Studien är alltså teorikonsumerande men teoriprovande i den utsträckning att vi avser pröva en analysmodell.

1.4.2 Gustavssonmodellen

I början av arbetet med denna uppsats insåg vi att vårt intresse för nationella partiers förändrade utrikespolitiska hållning gentemot EU förde tankarna till Jakob Gustavssons omfattande studie av den svenska reorientationen inför EG medlemskap - ”The politics of foreign policy change” (1998). Gustavssons studie utgår från samma problemområde men våra studieobjekt skiljer sig åt på många punkter. Han analyserar ett regeringsparti som sätter ton för ett lands förändrade policy. Vi studerar ett nationellt parti utan stabilt förflutet som genomgått många genomgripande omstruktureringar och som idag för första gången sitter i regeringen. Ett parti som i viss utsträckning representerar en religiöst troende del av befolkningen och som mötts av starkt motstånd från sekularister och inte minst militären. Gustavsson analyserar Sverige som odiskutabelt är geografiskt beläget i Europa och i sin befolknings identitetuppfattning inte kan sägas skilja särskilt mycket från övriga européers. Turkiets befolkning har traditionellt setts som ”den andre” i européers ögon (Economist 050319) och islam ses fortfarande som den största anledningen till att neka Turkiet medlemskap i EU (Economist 040918, Straw 2004, Imara 2004). Vissa länder ses, oavsett ekonomi och prestationer vad gäller mänskliga rättigheter, som en del av den naturliga europeiska familjen, andra inte. I vårt fall blir alltså studien även en fråga om identifikation. Rent teoretiskt korsas våra vägar i studerandet av utrikespolitisk förändring och till viss

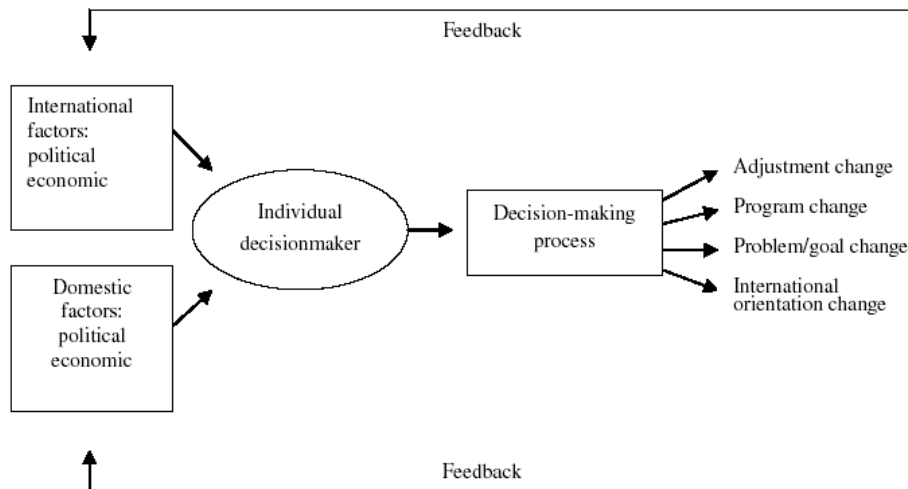
del europeisering men vi har, för att på ett tillfredställande sätt möta våra frågeställningar, även tagit hjälp av och kompletterat med andra teoretiska bakgrunder och analysmodeller än de som Gustavsson presenterar. Gustavsson påpekar i sin teoretiska diskussion att många förklaringsmodeller för utrikespolitisk förändring betonar alltför enkelsidiga förklarande aspekter av problemet. Han efterfrågar en syntes där man observerar den kombinerade betydelsen av internationella och nationella strukturella förhållanden, förvaltning och beslutsfattarprocesser för att ge en mer sammanhängande förklaringsmodell (Gustavsson 1998).

Jakob Gustavsson (1998) beskriver sin forskningsdesign som en modell baserad på en trestegsprocedure. Han påpekar att det inte är en teori han utarbetat men att det är troligt att en utrikespolitisk förändring kommer till stånd då tre specifika typer av förhållanden inträffar samtidigt. De tre centrala elementen är:

- Någon form av förändring i de strukturella förhållandena
- Strategiskt politiskt ledarskap
- Någon form av kris

Det första steget i arbetet med analysverktyget är att identifiera internationella och nationella källor som bidragit till den utrikespolitiska förändringen. Nästa steg fokuserar på den kognitiva faktorn bland individuella beslutsfattare. Här identifieras personer med makt och inflytande som har möjlighet att frambringa en utrikespolitisk förändring. Gustavsson menar att individperspektivet är centralt eftersom regeringar består av personer som reagerar på en händelse och att staten därför inte fungerar och agerar likt en maskin (Gustavsson 1998).

Man kan, som Gustavsson hävdar med hjälp av Charles Hermanns terminologi, urskilja fyra grader av utrikes politisk förändring. *Adjustment change*, *program change*, *problem/goal change* och *international orientation change*. Denna terminologi syftar explicit till en stats förda utrikespolitik (Gustavsson 1998). Här vill vi mena att Turkiets ledande islamister genom Fazilet och AKP's partiprogram, genomgått en *international orientation change*. Det vill säga man har helt förändrat sin orientering gentemot världspolitiken och omarbetat, inte bara en utan flera policys under en kortare period (ibid.), dock inte nödvändigtvis från regeringsposition.



Figur 1: illustration av Gustavssonmodellen

1.4.3 Disposition

Denna studie är indelad i fyra delar. I den första delen diskuterar vi teoretiska modeller och definierar tillvägagångssätt för vår analys. Del två består av en kronologisk bakgrundsbeskrivning där vi ämnar framhålla en nödvändig historisk bas för vidare analys. Vi definierar här begrepp för att tydliggöra vårt tillvägagångssätt. Den tredje delen ägnas åt diskussioner kring förklaringsfaktorerna till den förändrade utrikespolitiska hållningen där, för enkel- och tydlighetens skull, varje förklarande aspekt tillägnas ett avsnitt. I en fjärde del utvärderar och sammanfattar vi de empiriska resultaten från kapitel tre. Vi för här även en kort diskussion kring teoretisk överensstämmelse och försöker blicka framåt och ge uppslag för vidare forskning på området.

1.5 Material

Böcker, artiklar, intervjuer, tal och biografier har i stor utsträckning använts för att skapa så stor förståelse som möjligt och för att finna svaret på vår frågeställning. Eftersom som vi inte talar eller förstår turkiska och hade begränsad tillgång på tid har vi valt att utgå från andrahandsmaterial till stor utsträckning. Vi har med andra ord läst och lyssnat till politiker, forskare och andra som har uttalat sig i frågan för att skapa en uppfattning om dels hur det gick till när Turkiets största muslimska parti ändrade åsikt i EU-frågan, dels varför man överhuvudtaget ändrade åsikt. Vi hoppas våra tillkortakommanden till trots kunna bidra till debatten på något plan.

Eftersom vi inte besitter tillräcklig kunskap eller har nog med tid för att verkligen gå till grunden med vår frågeställning har vi som sagt siktat in oss på andrahandsmaterial. Den typ av material som öppnade våra ögon för ämnet var

främst artiklar. Vi har därför valt att framför allt fokusera på artiklar då vi sökt information. Detta har till följd att texten kan komma att färgas av hur andra människor uppfattar processen vi vill beskriva. Att kritisera studien utifrån detta är därför en möjlighet vi är medvetna om, dock bör man ha i åtanke att vårt mål inte varit att själva utforma en teori eller bevisa en hypotes. Vår målsättning är istället att skildra hur olika personer i olika ställningar med olika förutsättningar uppfattat anledningar och skäl till skiftet i inställning gentemot EU.

De huvudsakliga källorna har vi valt att söka bland dem som kan uppfattas som minst partiska. Exempelvis har vi funnit en bok skriven av Marvine Howe, en New York Times journalist som bott länge i Istanbul och Ankara, som inte faktamässigt innehåller mycket användbart material men som fått oss att förstå hur debatten förts och vem som verkar tycka vad. Överhuvudtaget är det den typen av källor vi fokuserat på först och främst i vårt letande. De kommer inte att refereras till flitigt, men för vår skull har de betytt mycket. Andra exempel är artiklar av Burhanettin Duran och Effie Fokas som båda skriver om den islamistiska rörelsen i Turkiet¹.

¹ Duran och Fokas artiklar finns samlade i boken *"Turkey and european intregation"* som redigerats av Ugur och Canefe. Ytterligare information om boken i litteraturlistan.

2 Bakgrund

”There is an intellectual opinion that says that Turkey will never be a member of the EU because it is a Muslim country; that the EU is a union of Christianity. It is very natural for Turkey to stay out of this union now or later, but I think the geopolitical status of Turkey is very essential in the battle of power in Europe. That is why Turkey’s demand to be part of Europe cannot be ignored by EU.”

Merve Kavakci 2001, före detta parlamentsledamot för Fazilet.

2.1 Islamist eller muslim?

I dagens diskurs i ämnet framträder en tolkning av ordet islamism som ter sig något märklig för oss utanför Turkiet. Enligt Nationalencyklopedin skall ordet tolkas som alternativ till benämningen islamisk fundamentalism (Nationalencyklopedin). Det användande som framkommer i vårt material antyder dock på en något annorlunda innebörd. Istället för att vara en hårdnackad muslim beskrivs en islamist helt enkelt som någon som inte är kemalist (jfr. Jenkins 2004, Economist 2003, Pryce-Jones 2003 mfl.). Detta är en väsentlig skillnad mot hur vi uppfattar ordet och begreppet, något vi inte insåg förrän en bit in i vårt arbete. Det speglar också en viktig uppfattning i landet; antingen är man ”sekulär” med betydelsen kemalist, eller så är man islamist. Enligt vår uppfattning tillåts i stort sett inget mellanting i den diskursen som existerar, en intressant parentes som i sig själv kanske förtjänar ytterligare undersökning.

Den tolkningen vi gör med utgångspunkt från det faktum att Turkiets invånare till stor majoritet är muslimer (Nationalencyklopedin, Howe 2000) går ut på att vad som avses med islamister i denna diskurs är muslimer som röstar på muslimska partier, i Turkiet AKP². Det rör sig med all önskvärd tydlighet alltså *inte* om fundamentalistiska muslimer eller något liknande.

Vi är inte de enda som frågar oss hur islamistiska AKP egentligen är. I Frankrike där debatten om Turkiets EU ambitioner går het har den stora tidningen *Le Monde* exempelvis frågat sig:

”Islamiste, démocrate, conservateur, comment qualifier l’AKP?”
(Boursier 2002)

² Med utgångspunkt för att svenska socialdemokrater röstar på Socialdemokraterna, utgår vi från att turkiska islamister röstar på det islamistiska partiet AKP.

(Sv. Islamister, demokrater, konservativa, hur ska man tolka AKP?.)

Det är just detta hårdnackade sett att se på saken som gör Turkiet till ett så intressant land. Förutom att landet inte vet vilken fot det ska stå på i frågan om Europa/Asien (jfr Huntington 1996) är det dessutom splittrat på så många andra sätt, varav religionsfrågan blott är en. En annan som är väl värd åtanke är samarbetet Turkiet har med Israel. Som enda land i regionen, framför allt kanske det enda muslimska land, har Turkiet ett mycket stort utbyte med Israel, till och med militärt (Jenkins 2003).

Det intryck som landet otvetydigt ger en är alltså väldigt splittrat. Huntington tar upp Turkiet som exempel på vad han benämner "torn country" (Huntington 1996), många andra forskare lyfter fram konflikten mellan de "sekulära" och "islamisterna" medan andra fokuserar på slitningen mellan militären och politikerna.

Vad vi kommer att fokusera på i fortsättningen blir diskursen kring dessa så kallade "islamister" och deras inställning till EU.

2.2 Turkiska islamisters anti-europeiska rötter

Uppfattningen av Europa som "den andre" och en kritisk inställning till västernisering har traditionellt varit självklar bland islamister i Turkiet. I Europa och "väst" har islams viktigaste institutioner, religionen och familjen, uppfattats som i ruiner och moralens förfall relaterats till sekularism och modernitet (Duran i Ugur och Canefe 2004). Ofta definieras islamisk civilisation ontologiskt och epistemologiskt i motsats till "väst" i islamistisk diskurs (Lewis, 1993). Polarisering och en kritisk syn på occidentaliserings har varit avgörande för avståndstagandet från västlig modernitet men även för att forma och omdefiniera islams levnadssätt (Duran i Ugur och Canefe, 2004). Med detta i åtanke ter sig turkiska islamisters traditionellt negativa inställning till EU förståelig. Ett EU-medlemskap har setts som ett sista steg i sekulariseringen och assimileringen till Europa. Ett vanligt argument från islamisternas sida var även att EU inte hade några som helst intentioner att acceptera Turkiet som medlemsland utan endast var intresserade av att hålla Turkiet i periferin i och med tullunionen. Burhanettin Duran citerar Erbakan³ då han säger att "kapitalismen kommer att förtvina precis som kommunismen gjort, och efterlämna utrymme för den 'rätta ordningen'" (Duran i Ugur och Canefe, 2004:127). Så sent som 1995 uttalades stor kritik mot hela den Europeiska civilisationen från Refahledaren Erbakans håll. Han menade att europeisk civilisation snarast var att betrakta som ett projekt som föredrog "kunna" (might) framför "rätt" (right) (Duran i Ugur och Canefe 2004). Dessutom

³ Necmettin Erbakan kan antagligen sägas symbolisera många islamister då han under början på 1990-talet var ledare för det islamistiska partiet Refah (starkt EU-kritiskt) och sedan ledde nästa islamistiska parti, Fazilet, vilket var EU-positivt.

tillades det att kampen mellan Europa och Islam var att bedöma som en mellan den som förespråkade ”kraft” (power) och den som förespråkade ”förnuft” (right) (ibid.).

Å detta vis liknar ”det gamla gardets” kritik mot EU-medlemskap i mångt och mycket endast en fortsatt kämpalek mot det som Atatürk startade. Erbakan förespråkade under denna tid istället en annan unionsbildning, nämligen den med andra muslimska länder. Han menade att turkar inte kunde vara européer därför att de var muslimer och istället skulle vända sig mot sina muslimska bröder och bilda en muslimsk (Erbakan 1991: 29 och 35, i Ugur och Canefe 2004).

2.3 Politisk bakgrund

2.3.1 Turkiet och Kemal Atatürk

För att ge en god beskrivning och en användbar skildring av hur Turkiet politiskt sett fungerar idag är det av vikt att förstå hur landet utvecklats och vad som hänt som verkligen påverkat den politiska scenen samt demokratin i landet.

I likhet med andra som skrivit om detta väljer vi att starta vår framställning av Turkiet i och med Kemal Atatürks reformering av staten mellan 1923 och 1935 (Jenkins 2003). Atatürk kom till makten i kölvattnet av det fallna Ottomanska riket 1923 och genom att driva ett framgångsrikt krig mot övermakten i vad som kallas ”the Turkish liberation war” mellan 1919 och 1922. Redan från början hade Atatürk en negativ inställning till Islam och dess inflytande i politiken (Phillips 2004). I uppbyggandet av det moderna Turkiet som vi känner det, har därför hans arv av sekularisering varit en betydelsefull ingrediens. De reformer som på hans vilja drevs igenom innefattade framför allt följande nio processer:

- Avskaffandet av kalifatet, religiösa skolor och Islamsk sharia lagstiftning vilket ersattes av en mix av den schweiziska civillagen, den tyska kriminallagen och den italienska ekonomiska lagstiftningen.
- Förbudandet av muslimska brödraskap och heliga platser.
- Borttagandet av Islam som landsreligion och utnämmandet av Turkiet som en sekulär stat.
- Inskaffandet av europeiska siffror och latinsk skrift samt byte till den västliga gregorianska kalendern.
- Tillåtandet av politiska rättigheter åt kvinnor.
- Användandet av det metriska systemet.
- Ändande av språk i böneutropen från arabiska till turkiska.

- Introduktionen av efternamn.
- Byte av den veckliga vilodagen från fredag till söndag.

Källa: Nationalencyklopedin, Jenkins 2003

Atatürk hade ingen lätt uppgift och det tog honom cirka tio år att få alla förändringar till stånd. Konsekvenserna av dessa avgörande reformer lät inte vänta på sig. I och med att reformerna drog såväl den turkiska som den muslimska identiteten till sin spets, blev reaktionerna mycket starka i landet. En av de mest påtagliga konsekvenserna var att de som utbildade sig efter språkreformen inte längre hade tillgång till den enorma litteratur som finns om landet i många samlingar.

En annan ännu viktigare följd blev att invånarna växte upp i ett land där orden sekularisering och islamism fick en något annorlunda betydelse än exempelvis i Sverige (Economist 2004), mer om detta i följande avsnitt. Den sekularisering som Atatürk förespråkade hade sina anledningar. Först och främst var det ett ställningstagande mot de Ottomanska sultanerna som länge hade propagerat för sig själv som ledare över all världens muslimer. Då Atatürk hade en nationalistisk och liberalistisk inställning kom sekulariseringen att bli ledmotiv i alla hans omvandlingar av staten (Nationalencyklopedin). Vad som slutligen blev resultatet benämns idag som "Kemalism" efter Atatürks förnamn Kemal.

2.3.2 Den 28 februari, 1997

Den 28 februari 1997 blev en vändpunkt för många inom det politiska etablissemanget i Turkiet. För att förhindra att Turkiet skulle hamna på en kurs alltför långt från sitt sekularistiska ideal sammanträdde det nationella säkerhetsrådet och under skydd av artikel 118 i konstitutionen gav de sedan en lista med 18 punkter till den dåvarande premiärministern Erbakan med företeelser de ansåg var tvungna att förändras för att preservera Turkiets självständighet och "the peace and security of society" (Economist 970719). Listans 18 punkter syftade till förändringar de ville se genomförda för att minska islams inflytande på regeringens arbete.

Enligt Effie Fokas, en turkisk forskare som inriktar sig på relationen mellan religion och nation-EU i Turkiet, är den process som startades i februari 1997 central att förstå för att kunna förstå när, hur och varför islamisterna bytte inställning till EU. Hon skriver:

"In my view, this process contains the roots of both the enhanced pro-European claims among Islamists in Turkey, and the perceptions that the AKP simply represents a continuation of that banned Islamist party's aims."

(Fokas i Ugur och Canefe 2004; 147)

Det förbjudna parti Fokas syftar på är Refah som genom militärens ingripande i politiken till slut inte kunde sitta kvar då deras mandat kraftigt minskade till följd

av militärens 18-punkts lista. Det sista hoppet släcktes av den konstitutionella domstolen i Turkiet som förbjöd partiet i januari 1998.

Listan som lades fram var i mångt och mycket en anledning att bli av med Refahpartiet. Men ett par av punkterna är värda lite mer uppmärksamhet än då de kan tyckas vara något motsägelsefulla.

En av de mest motsägelsefulla detaljerna man finner i listan är förbudet mot de så kallade Imam Hatip - skolorna. Anledningen varför man beslöt att förbjuda skolorna, som till antalet är cirka 500 (alltså blott en bråkdel av alla högstadieskolor och gymnasieskolor i landet) är att de betraktades som alltför religiösa. Skolorna är förvisso religiösa, men rådet hade kanske glömt att det faktiskt var den sekulariserade regimen som tidigare hade instiftat skolorna (Economist 970719).

Andra punkter på listan var exempelvis att regeringen skulle godkänna avskedandet av en del höga militärer för att de var alltför positiva till Refahpartiet. Men det som i efterhand fick mest uppmärksamhet var att Refah hade stött ett förslag att tillåta brukandet av huvudduk i offentliga byggnader (Howe 2000). Denna fråga har sedan dess dryftats flitigt i Turkisk media. I en undersökning från 2000 fann man att av de tillfrågade uppgav cirka 75 % att offentliga tjänstemän skulle få ha på sig huvudduk på jobb. Av de tillfrågade uppgav 97 % att de var muslimer (Howe 2000; 247ff). Det är alltså uppenbarligen ingen majoritet av folket som står bakom den sekulära militärens krav på regeringen. Vilket också bevisades i nästkommande val då Fazilet, det nya islamistiska partiet tog hem valsegern, mer om detta i nästa avsnitt. Ett annat intressant faktum som framkom ur undersökningen var att trots att 97 % betraktade sig som muslimer sa hela 67 % att religionen inte borde inneha någon roll i den nationella politiken (ibid.).

2.3.3 De muslimska partierna i kronologisk ordning; Refah, Fazilet och AKP

Vid sidan av "sekulär" höger/center och vänster/center har det sedan 1950-talet funnits moderata, islamvänliga partier, som stått i försiktig opposition till kemalismen. Samtidigt har dock dessa partier haft starka band till höger/center-blocket. Det gäller även Rättvise- och utvecklingspartiet, AKP, även kallat Ak-partiet. (Kortformen Ak-partiet kan översättas som "obefläckade" eller "okorrumpade" partiet; ak betyder "vit" på turkiska.) AKP vann valet i november 2002 och kunde ensamt bilda regering. Partiet leds av premiärminister Recep Tayyip Erdogan.

Decenniet innan AKP uppstod existerade det två andra islamistiska partier som genom att de blev förbjudna upplöstes. *Refahpartiet*, på svenska Välfärdspartiet förkortat RP, som var det första partiet efter militärkuppen 1982 med en agenda som kunde tolkas som muslimsk. Partiet fick i kommunalvalen 1989 cirka 2,2 miljoner röster, eller 9,8 %, vilket ledde till att de uppnådde representation i ett antal viktiga städer exempelvis Konya, Urfa och Sivas (Özdalga 1996). Refahanhängarna tillhörde i stort den äldre generationen islamister vilken generellt sett var emot EU-medlemskap för Turkiet. De motiverade motståndet till EU och Europa i termer av "vi och dom". De såg helt

enkelt europeisering som en del av den västernisering som startades av Atatürk och som marginaliserade det islamska inflytandet i staten Turkiet (Duran i Ugur och Canefe 2004). De äldre islamisterna hävdade exempelvis att:

”... *Europe tends to suggest a monolithic reality, viewed as morally decadent in spite of its technological domination over nature*”

Källa: Duran 2004 citerat från Karakoc 1986.

Under slutet av 1997 började det knaka i fogarna i Refah. Den turkiska konstitutionella domstolen förbjöd så småningom partiet i januari 1998 därför att de ansåg att partiet var spindeln i nätet i en anti-sekular rörelse i Turkiet. Ur partiet hade då redan 33 högt uppsatta politiker brutit sig ur och presenterade ett nytt islamistiskt parti, *Fazilet* (FP), vilket till skillnad från RF var positivt till EU. Det är alltså i tiden kring 1997 och framåt som vår undersökning vinner legitimitet. Innan dess är det svårt att hitta islamister som överhuvudtaget uttalar sig positivt om EU.

Fazilet var precis som Refah ett parti som uttalade sig friskt i frågor som den kemalistiska militären inte gillade. Exempelvis förespråkade Fazilet användandet av huvudduk, inte på grund av att förbudet som fanns var emot Islam, utan att det var ett kränkande av mänskliga rättigheter att förbjuda religiösa att visa vilken religion de tillhörde (Duran i Ugur och Canefe 2004). Fazilet skiljde sig dock från Refah inte enbart i EU-frågan utan även i andra viktiga sammanhang. Partiet verkar vara mer ”västerniserat”. Fazilet inledde diskurser i ämnen som inget islamskt parti tidigare hade uttalat sig kring, speciellt inte på det sättet som Fazilet gjorde. Exempel på detta är rättssäkerhet, demokrati, mänskliga rättigheter och det civila samhället (Groc i Ugur och Canefe, 2000).

Det som däremot *inte* skiljer Refah och Fazilet åt är sättet på vilket de blev tvungna att upphöra. Den 22 juni 2001 kom ytterligare ett utslag från Turkiets konstitutionella domstol där det fastslogs att även Fazilet hade agerat på ett anti-sekular vis och att detta stred mot lagen.

Det var nu den dåvarande borgmästaren i Istanbul, Erdogan, grundade vad som skulle bli AKP. Partiet bestod i övrigt av reformister från Fazilet och en del andra konservativa politiker. De inom Fazilet som tillhörde den mer traditionella fraktionen och som fortfarande var lojala mot den tidigare ledaren för Fazilet, Erbakan, slöt sig istället samman i ett annat parti, Felicity partiet (SP) (Duran i Ugur och Canefe 2004). Båda partierna stödde Turkiets medlemsaspiration för EU och var i mångt och mycket lika varandra även i andra frågor, såsom demokratiseringsprocessen, diskursen kring det civila samhället och andra frågor som Fazilet hade stått för. I en höger – vänster jämförelse är AKP mer höger/center och Felicity partiet snarare vänster/center (ibid.).

2.4 Turkisk politik idag

De val som hållits de senaste tio åren i Turkiet har inneburit stora förändringar jämfört med hur det såg ut tidigare. Sedan Atatürk i början av 1900-talet reformerade systemet, införde ny konstitution (reformerad efter en militärkupp 1980 och sedan modifierad senast 1995) och styrde landet bort från Islam, mot sekularisering hade inget parti med en uttalad muslimsk eller islamistisk agenda nått toppen. I kommunalvalet i mars 1994 och i parlamentsvalet i december året därpå skulle detta däremot helt ställas på ända.

Partipolitiken i Turkiet är inte lika praktiskt förutsägbar som i exempelvis Sverige. En anledning kan vara att partierna saknar breda basorganisationer, en annan att partiledarna anses ha ovanligt stort inflytande vilket får till följd att många byter parti då partiledare slutar (Nationalencyklopedin). Alla partier som fanns vid tidpunkten för den sista stora militärkuppen 1980 förbjöds varför inga partier idag är särskilt gamla. Fram till 1980 hade "Rättvisepartiet", ett konservativt parti, stort inflytande på högerväljare. Nu finns det istället två partier som anser sig vara uppföljare till Rättvisepartiet, "Rätta vägens parti" (DYP) och "Fosterlandspartiet" (ANAP). På vänsterkanten återfinns det "Demokratiska vänsterpartiet" (DSP) och det "Republikanska folkpartiet" (CHP), vilka båda anser sig vara arvtagare till Atatürks parti som också hette det "Republikanska folkpartiet".

Det vår undersökning i fortsättningen kommer att rikta sig mot är som tidigare nämnt det "islamistiska" partiet AKP. AKP är Turkiets största parti och sitter i parlamentet enbart tillsammans med det CHP. AKP är dessutom tillräckligt stort för att själva bilda regering. Värt att notera är att alla de andra partierna misslyckades att få de 10 % av rösterna som krävs för att komma in i parlamentet.

2.4.1 Demokrati, rättigheter och frihet i Turkiet idag.

Turkiet är ett intressant land att forska kring bland annat på grund av dess något otydliga inställning till mänskliga rättigheter och frihet (Human Rights Association 1999, Human Rights Watch 2005). I den turkiska media vi har tillgång till, *Turkish Daily News*⁴, i övriga artiklar vi läst och i resten av vårt material förtogs alltför ofta denna olyckliga omständighet.

Trots en på ytan positiv utveckling under de senaste åren kämpar fortfarande det "fria" Turkiet med bekymmer som tortyr och andra brott mot mänskliga rättigheter. I en motion till den svenska riksdagen refererar exempelvis Sten Lundström från Miljöpartiet⁵ till en rapport från HRFT, *Human Rights*

⁴ Turkish Daily News är Turkiets enda dagstidning på engelska. Den har givits ut i 44 år och betraktas som en någorlunda opartisk skrift. I Tidningen skriver förutom engelsktalande turkar även internationella journalister. I en jämförelse med svenska tidningar framstår TDN som en tidning som riktar sig mer mot utländska läsare än vad som är brukligt i Svensk media. TDN kan läsas helt online på www.turkishdailynews.com.tr.

⁵ Hela motionen finns att tillgå online: <http://hem.passagen.se/armik/partiet/motion007.html>
050516

Foundation of Turkey, där det framkommer att det så sent som år 2000 inträffade 540 fall av tortyr i Turkiet.

En annan institution med stark internationell legitimitet är *Freedom House*. I deras mätningar uppnår Turkiet statusen ”partly free”, med en trea i betyg på ”political rights” och en fyra i ”civil liberties”. Som jämförelse har Sverige 1,1 och det nyss intagna EU-landet Polen 1,2 och betraktas båda som helt fria⁶.

Ukraina som så sent som i vintras genomgick en liten revolution då ledaren för det europavänliga partiet ”Nasja Ukraina”, vårt Ukraina, Viktor Jusjtjenko vann valet efter en påtvingad andra valomgång har i samma *Freedom House* rapport betyget 4,4 och uppnår därmed samma status, partly free⁷.

Det är alltså ingen tvättäkta demokrati vi undersöker och det råder inga tvivel om att situationen måste förbättras. En spekulering som inte sällan framkommer i artiklar skrivna av forskare från väst, är dock att det skulle vara islams fel att demokratitänkandet inte fullständigt gått hem i landet (jfr *Economist* 050319 ”Which Turkey”, Phillips 2004 m.fl.). Dock bör det i detta sammanhang framkomma att det av allt att döma är just islamisterna som verkar stå för de mest radikala ambitionerna när det kommer till demokratisering av Turkiet idag. Kemalismens vilja att västernisera har ständigt betonat vikten av sekularism i större utsträckning än vikten av mänskliga rättigheter vilket ger goda förutsättningar för framgångsrikt bemötande.

“Our party considers religion as one of the most important institutions of humanity, and secularism as a pre-requisite of democracy, and an assurance of the freedom of religion and conscience. It also rejects the interpretation and distortion of secularism as enmity against religion.”

(AKP’s partiprogram)

2.4.2 Säkerhetsrådet och dess roll i det politiska livet

Förmodligen skulle Turkiets status i exempelvis *Freedom House* kunna förbättras om det råd som går under namnet ”National Security Council” (MGK), skulle upphöra. MGK består av fem höga officerare inom armén, fyra civila ministrar och ordförande i rådet är landets president (*Economist* 970719).

Rådet instiftades för att i alla lägen kunna förebygga att religionen skulle få en för stor del i politiken. Enligt artikel 118 i konstitutionen skall rådet verka för att upprätthålla ”the independence of the state” och ”the peace and security of society”. Dessa riktlinjer ger ganska fria tyglar för tolkning av dess uppgifter, vilket i kombination med den något skeva synen på islamism och de konsekvenser det får för de ibland alltför paranoida militärerna i kemalistleden inte sällan lett till kontroverser.

⁶ På *Freedom House*’s skala är 1 bäst och 7 sämst.

⁷ *Freedom House*’s lista över världens länder och deras betyg finns att tillgå online: <http://www.freedomhouse.org/ratings/index.htm> 050516

Ett annat problem med rådet är att det inte är demokratiskt. Då 5 av 10 medlemmar är tillsatta av armén, som inte är demokratiskt valbar, är rådets demokratiska legitimitet väldigt låg i förhållande till de befogenheter det besitter, vilket visade sig i början av 1997, läs mer om detta i stycke 2.4.1.

2.4.3 Partipolitik och religion i Turkiet efter 2001

Uppdelningen i sekulära respektive religiösa partier är delvis skenbar. Den sunnimuslimska religiösa orden naksibendi har högt uppsatta medlemmar inte bara i AKP utan också i på ytan sekulära höger/center-partier som ANAP och DYP. Väljare med sunnitisk bakgrund röstar ofta på höger/center-partier, medan aleviterna sympatiserar med vänster/center-partier som CHP och DSP. Aleviternas fruktan för sunnitisk dominans förklarar till en del varför just vänster/center-partierna så hängivet stöder den sekularism som är en av hörnpelarna i kemalismen (Furubrant, Utrikespolitiska Institutet 2005).

I regeringsställning har AKP tonat ned sin religiösa profil. Enligt Erdogan är partiet inte enbart islamistiskt (Vick 2002). I AKPs partiprogram kan man läsa att:

”AKP considers religion as one of the most important institutions of humanity, and secularism as a prerequisite of democracy, and as assurance of the freedom of religion and conscience ... Our party refuses to take advantage of sacred religious values and ethnicity and to use them for political purposes.”

Det senaste valet till parlamentet hölls som sagt 2002. Resultatet inklusive antal uppnådda platser för varje parti i parlamentet finns i tabellen nedan

Turkriska parlamentsvalet: 3 november 2002 (78.9 %) % 550

Adalet ve Kalkinma Partisi	AKP	34.3	363
Cumhuriyet Halk Partisi	CHP	19.4	178
Dođru Yol Partisi	DYP	9.6	-
Milliyetçi Hareket Partisi	MHP	8.3	-
Genç Partisi	GP	7.2	-
Demokratik Halk Partisi	Dehap	6.2	-
Anavatan Partisi	AnaP	5.1	-
Saadet Partisi	SP	2.5	-
Demokratik Sol Partisi	DSP	1.2	-
Yeni Türkiye Partisi	YTP	1.0	-
Büyük Birlik Partisi	BBP	1.1	-
Non-partisans		.	9

Källa: <http://www.electionworld.org/turkey.htm> 050518

Det totala antalet platser i parlamentet är 550. För att komma in krävs 10 % av rösterna, detta skapar en något orepresentativ bild av folkets röster. AKP har till exempel 363 av 550 platser i parlamentet, eller 66 %, medan de bara uppnådde 34,4 % av rösterna i ett val då 78,9 % av de röstberättigade röstade. Med andra ord lade 27 % av de röstberättigade turkarna sin röst på AKP, men de besitter 66 % av platserna i parlamentet, en ganska sned fördelning kan tyckas.

AKP stärkte sin ställning ytterligare i lokalvalen i mars 2004 och framstod som en drivande kraft i turkisk politik. Sedan dess har dock spänningar mellan liberala och konservativa element inom AKP märkts allt tydligare. Partiet kom till makten genom att samla vitt skilda krafter i opposition mot ett äldre, politiskt etablissemang, och redan tidigt lockade AKP:s framgångar till sig opportunistiska avhoppare från andra partier. Detta bidrar till att AKP:s profil förblivit något oklar.

2.5 Konklusion

För att ”knyta ihop påsen”, är det inte fel att än en gång kortfattat presentera de viktigaste inslagen i detta kapitel för läsaren.

Turkiet skapades i sin nuvarande form i början av 1900-talet av Kemal Atatürk. Han hade på nära håll sett hur Islam frätte på det Ottomanska riket och ville försäkra sig om att samma sak inte skulle hända Turkiet. Med detta i tanken skapade han förutsättningar för en mycket sekulariserad stat där militären hade som uppgift att se till att religion inte fick plats i politiken.

Under 1900-talet har Turkiets befolkning länge fått leva under mindre demokratiska former än vad vi i Skandinavien exempelvis är vana vid, inte minst på grund av militärens starka position. Det har genomförts ett antal militärkupper under tiden, allt i sekulariseringens namn.

Sedan början på 1980-talet har det i stort sett funnits ett islamskt parti representerat i parlamentet hela tiden. Dock har hittills de partier som uppnått makt så småningom förbjudits av den konstitutionella domstolen i landet.

För tillfället regerar ett parti som gör anspråk på att kunna kombinera islamism, demokrati och EU-medlemskap. Det har tagit många medlemmar från tidigare islamistiska partier, men är efter 9/11 noggranna med att inte blandas med fundamentalister.

”In the past, the secularists were the ones who wanted to be part of Europe in the name of Contemporarism, yet the Islamists were on the opposite end. But recently, the secularists, especially the military members had a change in view and expressed that the standards of Europe as far as human rights are concerned were excessive for the Turkish people “ Turkish people wouldn't be able to handle this much freedom”. The Islamists, on the other hand, are pushing towards membership of EU so that the Turkish people can have an opportunity to lead their lives as decent human beings with freedom of expression, freedom of religion, freedom of praying or wearing hijab.”

(Kavakci 2001)

Turkiets relationer till EU har gått fram och tillbaka under årens lopp. 1960 var Turkiet det första landet utanför de sex grundarstaterna att ansöka om medlemskap, dock med negativt resultat. På denna tid styrdes landet av kemalister. Nu har däremot pendeln svängt och de som mest högljutt förespråkar medlemskapets dygder är islamisterna i regeringspartiet AKP.

Vi kommer i nästa kapitel undersöka anledningarna till detta skifte av uppfattning i EU-frågan. Utgångspunkt kommer vara islamisterna, vilka företräds av AKP och de nu nedlagda Refah och Fazilet. Varför ändrade man åsikt i frågan? Vilka bakomliggande faktorer spelade in? Hur kan det komma sig att rollerna svängt 180 grader och de som tidigare var för nu är emot och vice versa?

3 Förklaringsfaktorer

I detta kapitel kommer vi att med utgångspunkt från vår teori och de modeller vi ställt upp i kapitel 1 tillämpa empirin för att få till stånd ett resultat som uppfyller kraven på en fallstudie. Vi lägger fram de tre förklaringsfaktorerna var och en för sig och kombinerar dem med lämplig empiri från förra kapitlet.

3.1 Förändring i de strukturella förhållandena

Detta avsnitt kopplar den historiska bakgrunden till Gustavssons teori som vi förklarade i kapitel 1. Vi lägger här fram en del faktiska händelser av såväl internationell som nationell karaktär som har spelat in i islamisternas förändrade inställning till EU.

Dessa strukturella förändringar kan betraktas som evidenta för att skiftet överhuvudtaget skedde, men vi tror inte att de ensamma kan betraktas som tillräckligt starka för att få till stånd den trots allt fundamentala skillnaden i inställning till EU som skett.

En avgörande detalj i dessa förändringar är att de tvunget måste vara observerbara och observeras.

3.1.1 Internationella strukturella förändringar

Av de internationella förändringarna som skett i tidsmässig anslutning till islamisternas utrikespolitiska skifte har vi valt att fokusera på två stycken. Dels är det utvidgningen av EU som skett de senaste åren, dels är det faktum att många av de styrande inom EU-sfären inte längre tillhör kristdemokratiska partier, utan istället partier utan förankring i någon religion (Duran i Ugur och Canefe 2004).

För femton år sedan tillhörde tolv länder i Europa dåvarande EG, nu är de 25 stycken. Det som fram till för cirka ett år sedan kunde betraktas som en klubb för rika och utvecklade länder kan nu ses på som en union som välkomnar länder av betydligt bredare karaktär än så. Att Turkiet vill tillhöra denna union är inte märkligt.

Att EU och då främst Tyskland inte längre styrs av Kristdemokrater är en annan internationell förändring som sannolikt gjort beslutet lättare för många islamister i Turkiet. Många islamistiska författare i Turkiet har under en tid refererat till en del kristdemokratiska ledare i Europa som uttalat sig om EU:s grundläggande värden och att dom skulle baseras på kristna principer och att det systemet inte kan tillgodogöra sig länder utan samma värderingar, som Turkiet

(Duran i Ugur och Canefe 2004). Även andra mer optimistiska menar att det förvisso existerar krafter inom EU-projektet som inte vill se Turkiet som medlem, men att man ska passa sig för att betrakta EU som ett slutet sällskap (ibid., Imara 2004).

3.1.2 Nationella strukturella förändringar

De orsaker som kan sägas ha uppkommit på den nationella arenan är något svårare att precisera. Här rör det sig snarare om en process inom islamismen som tagit lång tid och som inte kortfattat kan beskrivas. Det är dessutom ibland svårt att dra gränsen för vad som bör betraktas som en nationell strukturförändring och vad som bör betraktas som en förändring i politiskt ledarskap, en utmärkande del av teorin som vi återkommer till i nästa avsnitt.

En egenskap inom islamismen i Turkiet som bör lyftas fram under denna rubrik, är europeiseringen av Turkiet och dess islamistiska del av befolkningen. (jfr Ladrech 2001) Eller västernisering som andra skulle ha föredragit, exempelvis Huntington propagerar för i sin bok "The Clash of civilizations" (1996). För att ytterligare förklara vad vi menar kan vi vända på steken och se det ifrån kemalisternas sida. Deras inflytande minskar numera i takt med att Turkiet europeiseras. Kemalismen är inte förenlig med europeisering eftersom den inte är tillräckligt demokratisk, ett tydligt exempel på detta är, om inte annat, säkerhetsrådets inflytande över den politiska verksamheten som är ganska svår att tänka sig i ett demokratiskt EU-land.

"As we became a candidate in 1999, EU has asked Turkey to improve in human rights issues and eliminate the violations and discriminations. It was more of an ultimatum that was given to Turkey, which was called "Copenhagen Criteria". Yet, nothing has changed in the positive direction ever since. That is why even the secularist thinks that the closure of the party is an unexplainable obstacle on the way to the EU. On the folk level, I believe that Turkish people are ready to have a free country and they all deserve to be treated as free human beings, who can live with tolerance at each other, but unfortunately at the top of the country, there are people who are ruling the country, but they cannot digest the freedom in their system. They hold the power and they love the power and they do not want to let it go to the nation."

(Kavakci 2001)

Även om vi liksom Gustavsson betraktar nationella strukturella förändringar som viktiga för att förstå en förändrad utrikespolitik är det i vårt fall svårt att veta vad som är hönan respektive ägget. Ledde moderniseringen av Islam i Turkiet till att det parti som företrädde islamisterna blev positiva till EU eller var det den EU-positiva delen av islamisterna som moderniserade resten av gruppen? En europeisering av den islamistiska eliten - reformisterna, förändrade genom partiomformationer stora delar av den islamistiska delen av befolkningen.

En mer konkret förändring som enligt den turkiske statsvetarprofessorn Carkoglu innebar större möjligheter för det styrande islamistiska partiet att genomföra förändringar är valresultatet i november 2002. I och med AKPs stabila

ställning i parlamentet och att de är ensamma i regeringen och dessutom endast saknar fem röster för att uppnå de tvåtredjedelar av rösterna i parlamentet som krävs för en förändring i konstitutionen, har AKP möjlighet att utan att bli störda av en dålig koalition genomföra förändringar i politiken som vanligtvis är väldigt ovanligt i Turkiet (Carkoglu 2002). Förändringarna i detta fall handlar inte endast om uppfattningen om EU-medlemskap, utan främst möjligheten att genomföra de förändringar som EU ställt som krav till Turkiet för att de ska få medlemsförhandlingar (Avci i Ugur och Canafe 2004).

Av de strukturella förändringarna kan vi genom en kvantitativ jämförelse slå fast att det finns fler förklaringar på det nationella planet. Att det är på det viset bör inte förvåna någon då man kan anta att beslut som dessa måste fattas på hemmaplan innan internationella faktorer vägs in. Det måste finnas en grundläggande vilja till förändring och den uppkommer med störst sannolikhet först i landet innan man tar hänsyn till faktorer utanför landets gränser.

3.2 Strategiskt politiskt ledarskap

I Gustavssons modell identifieras källor till förändring på olika nivåer. En av dessa nivåer är individperspektivet. Gustavsson menar att individperspektivet är centralt eftersom regeringar består av personer som reagerar på en händelse och att staten därför inte fungerar och agerar likt en maskin (Gustavsson 1998).

I Turkiet är den store ledaren sen tidigare Atatürk, men sedan Refahs splittring och domen mot Fazilet som innebar uppkomsten av AKP har Recep Tayyip Erdogan klivit fram som den nye landsfadern. Hur påverkar hans syn på EU Turkiets utrikespolitik? I kontrast till den förre islamistledaren, Erbakan, är Erdogan mycket positiv till unionen. Hur påverkar det islamisterna i övrigt?

Gustavsson kom i sin undersökning fram till att en mycket väsentlig del av Sveriges utrikespolitiska skifte berodde på Ingvar Carlssons personliga åsiktsbyte (Gustavsson 1998), är personen lika viktig i vårt fall?

3.2.1 Recep Tayyip Erdogan och Necmettin Erbakan

Kanske är det förmätet av oss att tillskriva ett par personer så stor del av det skifte som de facto har skett i Turkiet. Erdogan har säkert många personer i sin stab och sitt nätverk som tillsammans med honom har kommit fram till att ett medlemskap i EU är det bästa för Turkiet, men de får föga uppmärksamhet, varken av oss eller av någon annan som forskat i ämnet. Det vi däremot lagt märke till då vi gett oss i kast med den textanalys, som krävdes för att skriva detta, var att mycket av litteraturen fokuserar på Erdogan som den nye ledaren i Turkiet (Encyclopedia of the Orient). Om han är positiv till EU är det rimligt att anta att många turkars uppfattning om just EU kommer att ligga i linje med hans (jfr Gustavsson 1998; 141).

Att vara positiv till EU ligger i linje med Erdogans övriga övertygelser såsom att reformera valsystemet för att stärka demokratin, att minska korruptionen (Erdogan är en av få turkiska politiker som aldrig bevisats ta emot mutor enligt Encyclopedia of the Orient), tillåta kvinnor att bära huvudduk i offentliga byggnader och så vidare. I kölvattnet av hans ledarskap har överhuvudtaget den islamistiska diskursen tagit en kliv framåt i form av en modernare agenda.

Eftersom vi talar om en förändring i inställning av den islamistiska delen av befolkningen påverkar även det faktum att ledaren för denna del har bytts ut. Den tidigare förgrundsgestalten, Necmettin Erbakan, var länge en övertygad motståndare till medlemskap i EU. Erbakan var en av grundarna till Refah och senare ledare för Fazilet. Enligt ett antal källor var det just den hårda domen mot Refah, vilken tvingade partiet att läggas ned, som fick Erbakan att propagera *för* Turkiets inträde i unionen (Duran i Ugur och Canefe 2004).

Kanske är det just att två efter varandra följande ledare för samma del av befolkningen var positiva till EU som gjorde att islamisterna lättare kunde ställa sig bakom kravet på medlemskap samt acceptera de reformer som skiftet inneburit. Här skall dock tilläggas att för just islamisterna har de förändringar som hittills skett ofta inneburit större frihet att utöva sin religion i linje med de krav för Turkiets eventuella medlemskap som ställts upp i Köpenhamnskriterierna.

Sammanfattningsvis tror vi att trots ett färgstarkt ledande och högt förtroende hos medborgarna att det är något magstarkt att förklara skiftet i EU-frågan endast med anledning av Erbakan och framför allt Erdogans ledning. De är helt enkelt *en* del av många som varit tvungna att falla på plats.

3.3 Februari 28-processen, en kris och ett startskott

I Gustavssonmodellen framhålls betydelsen av en nationell kris av något slag. En krissituation kännetecknas av intrycket att etablerade värden hotas, osäkerhet kring konsekvenserna och någon form av tidspress (Gustavsson 1998 :27). I fallet vi studerar relaterar vi denna del av analysmodellen till det militära ultimatum som ägde rum 1997, den så kallade *februari 28-processen* vilken beskrivits i föregående kapitel. Februari 28-processen kom att influera turkisk politik på ett genomgripande sätt och öppna ett ”window of opportunity” för förändring av sin hållning i världen. Händelserna som beskrivits i föregående avsnitt kom dels att skapa starka spänningar inom Refatpartiet, dels mellan sekularister och islamister i Turkiet, även utanför traditionellt aggressiva grupper (Aslan, 2000), men även att väcka stor internationell uppmärksamhet.

Inom partiet hade en splittring redan börjat ta form och innan Refat förbjöds 1998 och Faziletpartiet bildades i dess ruiner så fanns en tydlig indelning mellan reformister som var positivt inställda till EU och traditionalister som var anti-EU. Washingtonkorrespondenten Ali Aslan sa om Fazilet I juli 2000 att han tror på reformisternas framtåg ”ju mer de tilltalar de breda massorna desto säkrare och mer framgångsrika kommer de att vara” (Aslan 2000 :1). Reformisterna fick i februari 28-processens kölvatten starkare inflytande på turkisk politik än

traditionalisterna då många av de islamistiska argumenten mot EU förlorade i relevans. Turkiets eventuella medlemskap i EU skulle inte innebära det sista steget i den kemalistiska sekulariseringsprocessen så som många intellektuella islamister hävdar. Februari 28 processen gav istället utrymme för islamisterna att internalisera begreppet demokrati samtidigt som man kritiserade Kemalismen. Det traditionella islamistiska avståndstagandet från Europa och demokrati var alltså inte av nämnvärd betydelse för partiets identifikation i jämförelse med avståndstagandet från Kemalismen.

Händelserna kring den 28e februari utgör det mest radikala sekulariseringsförsöket i Turkiets moderniseringshistoria. Det kom ur det missnöje som kemalisterna kände gentemot det turkiska folkets vilja på att reformera med moderniseringsprojektet. Efter den indirekta militärinterventionen har EU:s politiska demokratiseringskrav genom Köpenhamnskriterierna gett de turkiska islamisterna utrymme att efterfråga en demokratisering av det turkiska politiska systemet och att i termer av demokrati problematisera det kemalistiska moderniseringsprojektet.

“The violations of basic rights, including freedom of religion and expression are carried out in the name of secularism, which is a norm we adopted from the Western world. The problem is the secularism we have adopted is completely different from the ideology of secularism in the West. In the West, secularism is the separation of the church and state. Both do not interfere with each other, but in Turkey secularism is a means of prevention of religious freedom. Religion cannot interfere with the state, but the state has all the right to interfere with religion even in the boundaries of your home... ”

(Kavacki efter Fazilets upplösning 2001)

Vår övertygelse är att den 28 februari 1997 gav en öppning för de ledande turkiska islamisternas sida att genomdriva en attitydsförändring gentemot demokrati och EU bland islamister. Denna attitydsförändring konkretiserades i och med bildandet av Fazilet som alltså kom att bli ett islamistiskt parti med uttalade pro-EU ambitioner. Förändringen av de turkiska islamisternas inställning till EU kan sägas ha etablerats i och med efterföljande partiet AKP's politiska framgångar i senaste valet och i förlängningen ha bidragit till en potentiell integration mellan Turkiet och Europa.

“Turkey has been in close relation with Europe both geographically and historically. For this reason, relations with European nations shall continue to be at the top of the list in Turkey's foreign policy agenda.

Turkey shall rapidly fulfill its promises in its relations with the European Union and the conditions, which the union demands of other candidate nations as well. Thus, it shall prevent the occupation of the agenda with artificial problems.”

(Ur AKP's partiprogram)

4 Resultat och diskussion

Vad har vi kommit fram till? Finns det några konkreta anledningar till utrikespolitiska skiften i vår kontext? Hur väl fungerar använd teori och analysmodell med empiri? Vi försöker i detta sista kapitel att sammanfatta vår undersökning och diskutera resultaten.

Avslutningsvis kommer vi också att lägga fram en del förslag på vidare forskning och uppföljning som vi tror skulle vara av intresse.

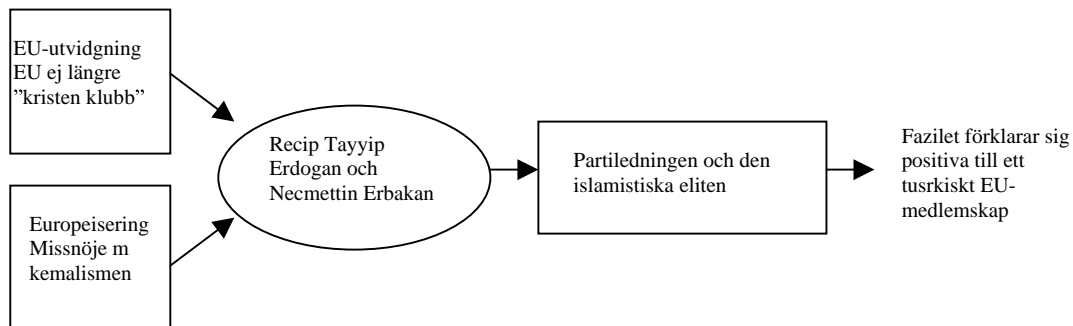
4.1 Gustavssonmodellen i praktiken

Vi har genomfört denna studie med hjälp av Jakob Gustavssons analysmodell för utrikespolitisk förändring från hans text om den svenska regeringens utrikespolitiska skifte i EU-frågan.

I modellen nedan illustreras på ett ganska pedagogiskt sätt orsaken till den politiska förändringen. De första två boxarna visar politiska förändringar som skett internationellt och i Turkiet. Dessa uppfattas av individuella beslutsfattare, i vårt fall utav Recep Tayyip Erdogan och Necmettin Erbakan. De och andra inom den islamistiska eliten uppfattar, tolkar och reagerar på förändringarna och tar ut en ny riktning för utrikespolitiken. Den förändrade inställningen får kraft ur februari 28 processen och konkretiseras med bildandet av det nya Fazilet-partiet och dess pro-EU ambitioner. Med bildandet av det sittande regeringspartiet AKP etableras den positiva inställningen till EU på bred front bland islamister i Turkiet.

Vi finner Jakob Gustavssons analysmodell lämplig för studerandet av utrikespolitisk förändring. Trots att vårt fall skiljer sig mycket från Gustavssons på åtskilliga så har vi inte stött på några större problem i arbetet med undersökningen. Modellen är flexibel eftersom den tar hänsyn till en rad förklaringsfaktorer inom olika områden. Det ger en möjlighet för forskaren att lägga fokus på de element som är centrala för fallet som studeras. Vi finner även att de förklaringar som modellen berör är tillfredsställande för att förklara en utrikespolitisk förändring då den tar hänsyn till ett flertal olika faktorer ur både internationellt, stats och individperspektiv och når en slutsats utifrån samtliga dessa. I de fall vi stött på problem har det i huvudsak berott på att primärmaterial från de individuella beslutsfattarna varit svårt att finna. En förutsättning för att vi ska förstå är att materialet är på engelska, svenska eller franska. Vi anser oss dock ha kunnat ta del av en tillfredsställande mängd primärmaterial i kombination med en mängd i vår mening trovärdiga andrahandskällor, för att kunna få en tillräckligt tydlig bild även av de

individuella beslutsfattarnas del. Vi är dock medvetna om att de inte innehaft en lika stor roll i vårt fall som exempelvis Ingvar Carlsson i Gustavssons avhandling. Detta tror vi till största del beror på fallen i frågas olikheter snarare än vår brist på material.



4.2 Resultat

Vi har fastslagit i enlighet med våra källor att det i slutet av 1990-talet skedde en 180 graders omsvängning i den turkiska politiken angående EU medlemskap. De som tidigare hade förespråkade ett inträde i unionen var nu emot och vice versa. Islamisterna som nu högljutt ventilerade sina planer på att få till stånd ett datum för medlemsförhandlingar gjorde denna kovändning då det parti (Refah) som i störst omfattning företrädde dem blev av med sitt existensberättigande.

Vilka var då anledningarna till detta utrikespolitiska skifte? Vi menar att det rör sig om ett antal mer eller mindre betydelsefulla skäl. De strukturella grunderna för skiftet innefattar såväl internationella som nationella förändringar. Att EU hela tiden växer samt att det inte längre i samma utsträckning styrs av Kristdemokrater som för tio år sedan var de viktigaste argumenten vi fann på det internationella planet. Att kemalismen, islamismens bittra motståndare i turkisk inrikespolitik, inte klarade av att utvecklas och moderniseras samt att Turkiet har genomgått en europeisering under de senaste åren angav vi som huvudsakliga nationella anledningar. Vi fortsatte i linje med Gustavssons modell att undersöka hur det politiska ledarskapet hade påverkat islamisternas ställningstagande. Vi fann att de senaste två ledarna för islamisterna båda förespråkade ett medlemskap och att en av dem, Necmettin Erbakan dessutom illustrerade den islamistiska opinionen då han personligen hade ändrat åsikt under slutet av 1990-talet. Den sista delen i vår modell handlade om den intervention som säkerhetsrådet gjorde i inrikespolitiken i februari 1997 då de i sekulariseringens namn överlämnade en lista med 18 punkter som regeringen var tvunget att ändra på för att inte betraktas att bryta mot konstitutionen. Denna "kris" var ytterligare en orsak till varför det åtminstone blev lättare för förespråkarna för medlemskap att övertyga de tvivlande att med EU skulle en militär intervention på detta viset inte var möjlig. Den lista som

överlämnades blev början på slutet för en demokratiskt vald regering och även början på slutet för det parti som styrde landet.

Vi menar efter att ha gått igenom allt material vi har kommit över i ämnet att bilden av hur det gick till och varför skiftet skedde antagligen beror på en kombination av alla dessa faktorer. Att sätta en över en annan skapar förutsättningar för påhopp från olika håll. Det finns debattörer och forskare som framhåller den ena anledningen som viktigare än den andra, men på det hela taget är vår uppfattning att det är just kombinationen av alla och det faktum att alla anledningar skedde under en så pass koncentrerad tidsrymd som gjorde det möjligt att verkställa en sådan här grundläggande utrikespolitisk förändring.

4.3 Diskussion

Framgång leder till framgång heter det ju. I vårt fall kanske man i likhet med Gustavsson bör säga att förändring leder till förändring. Det skifte av utrikespolitiska mål, att prioritera ett EU-medlemskap istället för något annat, har fått och kommer fortsättningsvis få stora betydelser för det turkiska folket och för den turkiska politiken. Förutom att landet tvingas följa de kriterier som ställts upp kommer det också tvingas att rätta in sig i leden om medlemskapsförhandlingarna bär frukt och landet ansluter sig till unionen. Förföljelsen av kurder, islamister eller andra tidigare utsatta folkgrupper kommer inte accepteras av EU-länderna. Cypernfrågan måste lösas, utan det kommer Turkiet inte var välkomnat. Med andra ord har Fazilet och AKP skapat möjlighet för bättre levnadsvillkor, större frihet och starkare demokrati i och med det mål de numera har i sin politik.

Turkiet ger intrycket av att vara på ”rätt” väg om man med det menar att verka för en demokratisering av landet. Att respektera regeringens beslut i denna såväl som andra beslut och att inte upprepa sina misstag blir fundamentalt för militären och säkerhetsrådet om man inte vill bryta denna process.

Vad kan man då säga om Turkiet efter att ha gått igenom det på vårt vis? Jo, vi menar att Turkiet *kan* användas som en mall även för andra EU-aspiranter vilka kan tyckas ha fundamentala skillnader emot sig. Turkiet ligger inte i Europa, är inte i närheten av lika ekonomiskt utvecklat och är framför allt av en annan kultur, den muslimska. Ändå har landet på mycket kort tid lyckats närma sig EU så pass att datum getts för medlemsförhandlingar och landet anses göra precis vad som krävs för att på allvar agera framtida medlem.

5 Referenser

- AKP partiprogram. Tillgängligt online:
<http://www.cesnur.org/2004/akp.htm> 23 maj 2005.
- Andersen, S S, 1997. Case-studier og generalisering. Forskningsstrategi og design. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.
- Anonym. Artiklar från the Economist skrivs inte sällan anonymt. De artiklar vi hämtat ifrån tidningen anger inte vem som har skrivit dom. Artiklarna heter:
Which Turkey? 050319.
Why Europe must say yes to Turkey. 040918.
The impossibility of saying no. 040918.
- Aslan, A 2000. "Islam in Turkey".
Tillgänglig online:
<http://www.islamonline.net/livedialogue/english/Browse.asp?hGuestID=01TFc1>, 23 maj 2005.
- Carkoglu, A, 2002. Turkey's November 2002 elections. A new beginning? *Middle east review of international affairs*. Volume 6, No. 4 - December 2002.
Tillgänglig online:
<http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6n4a4.html> 23 maj 2005
- Cohen, B C & Harris, S A, 1975. "Foreign Policy", i Greenstein, F I & Polsby, N, *Handbook of Political Science*. Reading: Addison Wesley.
- Electionworld 2005. *Elections in Turkey*. Tabell över valresultat.
Tillgänglig online:
<http://www.electionworld.org/turkey.htm> 23 maj 2005.
- Esaiasson, P, Gilljam, M, Osacarsson, H & Wängnerud, L, 2004. *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts.
- Encyclopedia of the orient. Recep Tayyip Erdogan 2005.
Tillgänglig online:
http://lexicorient.com/cgi-bin/eo-direct-frame.pl?http://icias.com/e.o/erdogan_r.htm 23 maj 2005.
- Freedom House 2003. *Freedom in the world* Country ratings.
Tillgänglig online:
<http://www.freedomhouse.org/ratings/index.htm> 23 maj 2005..
- Furubrant, K. Frågor om Turkiet (e-mailkorrespondens mellan oss och Furubrant som jobbar som redaktör på utrikespolitiska institutionen) 2005.
- George, A L, 1979. *Case Studies and Theory Development: The Method of Structured, Focused, comparison*. New York: Free Press.
- Giplin, R, 1981. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goldmann, K 1988. *Change and Stability in the International System. The Problems and Possibilities of Détente*. New York: Harvester Wheatsheaf.

- Howe, M 2000. *Turkey today*. Oxford: Westview Press.
- Human Rights Watch 2002, Turkey.
<http://hrw.org/wr2k2/europe19.html> 23 maj 2005.
- Huntington, S 1996. *The Clash of Civilization and the remaking of world order*. London: Free Press.
- Imara M, 2004. "Muslim Turkey and European Christian Club" i *Why Turkey*, December 17, 2004, s. 62-63.
- Jenkins, G, 2003. *Muslim democrats in Turkey?* Survival magazine vol. 45, sidor 45-66, Oxford University Press.
- Kavakci, M 2001. Citat hämtade online:
<http://www.islamonline.net/livedialogue/english/Browse.asp?hGuestID=uNzHe0> 23 maj 2005.
<http://www.islamonline.net/livedialogue/english/Guestcv.asp?hGuestID=uNzHe0> 23 maj 2005.
- Ladrech, R, 2001. *Europeanisation and Political Parties: Towards a Framework for Analysis*. Queen's Papers on Europeanisation No. 2/2001
- Lewis, B, 1994. *Islam and the west*. New York: Oxford press.
- Motion till riksdagen. 2004/05:v610 av Sten Lundström m.fl. (v, mp)
 Tillgänglig online:
<http://hem.passagen.se/armik/partiet/motion007.html> 23 maj 2005
- Nationalencyklopedin 2005. Turkiet, "statsskick och politik" samt "historia".
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_word=turkiet&i_sect_id=333244&i_art_id=333250&i_history=2 23 maj 2005.
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=333250&i_sect_id=33327002&i_word=turkiet&i_history=3 23 maj 2005.
- Onis, Z, 1999. "Turkey, Europe and paradoxes of identity: perspectives on the international context of democratization", *Mediterranean*.
- Phillips, D, 2004. Turkey's dreams of accession. *Foreign Affairs* vol. 83, Issue 5 2004.
- Pryce-Jones, D, 2003. Turkey as target. *National review* vol. 55, issue 55 2003
- Rosati, Jerel, Hagan A Joe D, Sampson III, Martin W, (1994,) *Foreign policy restructuring*. s. 4ff.
- Straw J, 2004. "Islam and 'the West' are not two separate entities", i *Why Turkey*, December 17, 2004, s. 8-9.
- Taheri, A, 2004. "Turkey's bid to raise its Islamic profile and court Europe may backfire", *Arab news* 6 oktober 2004.
 Tillgänglig online:
<http://www.benadorassociates.com/article/7986> 23 maj 2005.
- Turkish Daily News. Turkisk engelsk dagstidning.
 Tillgänglig online:
<http://www.turkishdailynews.com.tr/> 23 maj 2005.
- Ugur, M & Canefe, N (red.) 2004. *Turkey and European integration*. New York: Routledge.
- Vick, K, 2005. "In Many Turks' Eyes, U.S. Remains the Enemy", Washington Post Foreign Service. Tillgänglig online: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/04/10/AR2005041000497_pf.html 23 maj 2005.

Özdalga, E 1996. *Islam i Turkism politik*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.